

kot uveljavljena (»*mainstream*«) prostočasna dejavnost, ugotavlja, da se še vedno pojavljajo nekateri stari problemi in vprašanja etičnosti. Ta nadaljujejo boj z »ustvarjalci« politik. Predzadnje, štirinajsto poglavje, je prispevala urednica zbornika. Gre za razpravo z vidika politične perspektive, ki se dotika hitre eksploatacije igralnic in igralnih salonov po vsem svetu od 70. let 20. stoletja in preučuje, kolikšen je obseg oz. razširjenost igralniške politike, ki jo kultura in socialno-kulturni prostor še dopušča. V toku vsesplošne globalizacije in transnacionalnih vlaganj velikih igralniških korporacij raziskuje načine, ki so na voljo državam, v katere korporacije vlagajo, da vlaganja upravičijo z nacionalnimi cilji in jih uskladijo z lokalno kulturo.

Zadnje, petnajsto poglavje raziskuje te razvojne težnje z vidika legalnosti. Analiza Davida Myersa o različnih regulacijskih režimih, ki so se razvili za nadzor razvoja iger na srečo oz. natančneje igralništva, primerja osnovne mehanizme in značilnosti nacionalnih nadzornih sistemov. V njih identificira dejavnike, ki lahko povzročajo razpadanje nadzornih sistemov in ugotavlja kritične točke.

Zbornik raziskovalnih izsledkov torej prikaže bistvo oz. glavne točke interdisciplinarnega pogleda in razumevanja fenomena iger na srečo v sodobnih družbah, ki so v anglo-saškem svetu združeni pod mnogo širše obsegajočim terminom »gambling«, ki ga vsebinsko-pomensko ustrezno zaenkrat še ne moremo nedvoumno prevesti v slovenščino z enim terminom. Večina raziskav je sicer usmerjena v zahodnoevropski in ameriški industrializirani prostor, kjer so igre na srečo in igralništvo najbolj razširjene in imajo najdaljšo tradicijo. Zagotovo pa so ob naštetih še posebej zanimivi izsledki raziskav o vplivu igralništva v afriških državah. V zborniku pogrešamo le raziskave z območja Azije in azijskih držav, kjer so državne politike z odpiranjem vrat investicijam z zahodnih tržišč in vpeljevanjem najsodobnejših kapitalističnih in komercialnih prijemov, sprejele in vpeljale tudi igralniške vsebine in koncepte. Še posebej zanimive bi bile primerjalne analize socialnih in kulturnih vpletenosti igralniških politik in njenih posledic v državah z različnimi verskimi tradicijami in z njimi povezanimi mišljenjskimi vzorci.

Sebastjan Rosa

Setha M. Low in Denise Lawrence - Zúñiga (ur.), *The Anthropology of Space and Place. Locating culture*. – Malden [etc.]: Blackwell Publishing, 2003 (Blackwell readers in anthropology 4.) – 422 str., ilustr.

Zbornik obsega 20 različnih prispevkov, razdeljenih v šest tematskih sklopov, in pregleden uvod urednic Sethe M. Low in Denise Lawrence - Zúñiga. V uvodu, naslovljenem Kraji kulture (*Locating Culture*), urednici predstavita teoretsko-konceptualni kontekst problematike in prispevke posameznih tematskih sklopov. Različna teoretska izhodišča, značaj problematike in s tem povezane metode prinašajo pester niz raznovrstnih člankov, od pregledov raziskav in teoretično zastavljenih prispevkov in prispevkov, ki temeljijo v glavnem

na terenskem delu. Urednici ugotavljata, da je namesto običajnih tem o stavbarstvu in svetih krajih vse več prispevkov o transnacionalnem prostoru in prostorskih taktikah, ki izvirajo iz znanstvenega preučevanja mejnosti, migracij, nacionalnosti, identitete, večprizoriščnih (angl. *multisited*) in globalnih fenomenov, turizma, avtentičnosti ter rasne, razredne in spolne segregacije [str. 1–2]. Spremembe v predstavljanju prostora so povezane s kulturnimi disjunkcijami poznega kapitalizma – ločitev materialne stvarnosti in simbola, množičnih komunikacij in lokalnega znanja ter migracij in stalno naseljenega prebivalstva [36]. Zbornik je tako rezultat ponovnega premisleka o globalnem in lokalnem, o telesu in prostoru ter o teritoriju in deteritorializaciji. Uvodno poglavje skleneta z obvezno(?) omembo dogodkov 11. septembra 2001 in vlogo antropologije pri prepoznavanju teritorialnih in kulturno-ekonomsko globalizacijskih protislovij modernosti, ki predstavljajo jedro omenjene tragedije [37]. Uvodu sledi obsežen in uporaben pregled referenc [37–47].

Prvi del z naslovom Utelešeni prostori (*Embodied Spaces*) se loteva temeljne vloge človekovega telesa pri določitvi in ustvarjanju prostora ter razvoja prostorske izkušnje in zavesti [49]. Po mnenju urednic prostorska analiza pogosto spregleda človekovo telo zaradi težav pri razreševanju dualizma med subjektivnim in objektivnim telesom ter razlik med stvarnim in predstavljalnim vidikom telesnega prostora. Te različne poglede naj bi združeval koncept 'poosebljeni prostor' oziroma 'prostor telesa' (angl. *embodied space*), ki hkrati poudarja fizično in biološko vlogo in vlogo telesa kot središče dejavnosti (angl. *agency*) [2]. V članku Proksemika (*Proxemics*) Edward T. Hall pojasnjuje, kako ljudje uporabljajo prostor; zanimata ga bližina in oddaljenost oz. razdalja: posamezniki so obkroženi z osebnim prostorom, katerega velikost je povezana s socialnimi relacijami in okoliščinami. S fenomenološko kategorijo 'biti-v-svetu' razume prostor Miles Richardson v prispevku »Biti na tržnici vs. biti na trgu. Materialna kultura in konstrukcija družbene resničnosti v španski Ameriki« (*Being-in-the-Market Versus Being-in-the-Plaza. Material Culture and the Construction of Social Reality in Spanish America*). Izkušnja 'biti-na-trgu' je izkušnja kulture – družbeno primerne in spodobnega vedenja, kar nasprotuje izkušnji *listo* – bistremu, iznajdljivemu, spretnemu in domiselnemu ravnanju, vpisanem v izkušnjo 'biti-na-tržnici'. Na prostorski orientaciji je osnovan članek »Izločeni prostori« (*Excluded Spaces. The Figure in the Australian Aboriginal Landscape*) Nancy D. Munn. Za razlago kulturno definiranega telesno-čutnega polja, ki se razprostira iz telesa, avtorica predlaga izraz 'mobilno prostorsko polje'. Koncept uporablja pri razlagi, kako se avstralski staroselci izogibajo topografskih središč, kjer delujejo sile prednikov. Alessandro Duranti opazuje 'prostor telesa' s pogledom jezikoslovca. V prispevku »Indeksni govor pri samoanskih skupnostih« (*Indexical Speech across Samoan Communities*) raziskuje jezik in telesne gibe Samoancev, ki živijo v Kaliforniji. Jezik in telesni gibi soustvarjajo specifičen samoanski družbeni in kulturni prostor v transnacionalnih okoliščinah [2, 49].

Druga skupina prispevkov je zbrana v razdelku Prostori spola (*Gendered Spaces*): v središču pozornosti so tisti prostori, ki temeljijo na kulturnih razlagah fizičnih, anatomskih in razvojnih razlik med žensko in moškim. Kulturna konstrukcija spola vključuje ravnanj-

ske vzorce in simbolno reprezentacijo, ki razločuje biološka spola (angl. *sex*). Gre za tista prizorišča spolno razločujočih praks oziroma tistih, ki govorijo o identiteti, ustvarjajo in poustvarjajo asimetrična spolna razmerja moči in oblasti. Hiša je pogosto razumljena kot 'prostor spola' *par excellence*, zaradi očitne osrednje lege med kulturnimi objekti in osrednje vloge pri produkciji in reprodukciji družbe. Dva prispevka analizirata družbeno-prostorsko organizacijo doma. Prvi je poznana razprava o kabilski hiši Pierra Bourdieuja (prevedena dodana *Praktičnemu čutu*, 2002). Gre za strukturalistično poročilo o spolnih razmerjih, kakor se kažejo v mikrokozmosu oblikovanja hiše. Bourdieu meni, da se komplementarna simbolika spolnih dihotomij izraža v materialnosti hišnega prostora, ki tako inkulturira tam živeče in gibajoče se posameznike. Drugi pa je prispevek Toplina doma (*The Sweetness of Home. Class, Culture and Family Life in Sweden*) Orvarja Löfgrena, ki govori o družbeni konstrukciji švedskega meščanskega in delavskega družinskega življenja v 19. in 20. stoletju. Razločki v dojemanju spola med različnimi razredi so se kazali tudi v materialni stvarnosti gospodinjstev. Že omenjenemu nasprotju žensko-moško Löfgren vzporeja dihotomijo zasebno-javno. Članek Deborah Pellow Arhitektura izključevanja žensk v Zahodni Afriki (*The Architecture of Female Seclusion of West Africa*) opisuje zgodovinsko in socialno konstrukcijo prostora in spolnih razmerij v ograjenih hišnih sestavi ljudstva Hausa v Accri. Avtorica pokaže, kako je navada izključevanja žensk izražena v tradicionalni obliki hiše, pokaže pa tudi, kako se sodobnost z rastočo urbanizacijo in družbeno raznolikostjo sprašuje o idealni obliki hiše [129].

Razdelek Vpisani prostori (*Inscribed Spaces*) se osredinja na opredeljevanje razmerij med ljudmi in okoljem, ki ga zasedajo; torej kako ljudje pripisujejo prostoru pomen, kako 'prostor' (angl. *space*) spreminjajo v 'kraj' (angl. *place*). Avtorje zanima, kako so izkušnje vtisnjene v kraj in kako prostor zadržuje spomine o ljudeh in dogodkih. Razmerje med ljudmi in okoljem pa ni zgolj pripisovanje pomena prostoru, temveč vključuje prepoznavanje in kulturno izpopolnitev zaznanih značilnosti okolice skozi pripovedi in prakso. James Fernandez v prispevku o razvoju in konvergencah svetih krajeh (*Emergence and Convergence in some African Sacred Places*) primerja arhitektoniko ljudstev Fang, Zulu in Mina, ki se razprostira onkraj naravnega in oblikovanega fizičnega okolja in vključuje osebni, družbeni in kozmični prostor [185]. Margareth Rodman je kritična do tistih antropoloških koncepcij prostora, ki imajo prostor za samoumevno prizorišče etnografije, do tistih, kjer je v rabi kot analitična metafora, in do onih, ki prostor zreducirajo na prizorišča, ki vkalupljajo domačine. Članek »Krepitev prostora. Večlokalnost in večglasje« (*Empowering Place. Multilocality and Multivocality*) predlaga obravnavo socialno konstruiranega prostora, torej prostora kot politično označenega, kulturno relativnega, zgodovinsko specifičnega, lokalnega in mnogovrstnega konstrukta [204–205]. John Gray v prispevku »Odpri prostori in naselja. Domovati na hribovitih kmetijah škotskih meja« (*Open Spaces and Dwelling Places. Being at Home on Hill Farms in the Scottish Borders*) na primeru pastirjev škotskega hribovja opozori na prakso, torej na vsakdanje življenjsko doživljanje prostora, ki ima poleg pripovedovanja ključno vlogo pri oblikovanju na prostoru osnovane identitete [185].

Prostoru, povezanemu s socialnimi konflikti, ki so plod različnih socialnih pozicij, je namenjena pozornost v sklopu Sporni prostori/Prostori sporov (*Contested Spaces*). Soočanja, oporekanja, prevrati in upori se odvijajo okoli pomenov krajev, obenem pa razkrivajo tudi globlja socialna nesoglasja. Borba za prostor je potemtakem mesto ustvarjanja in razširjanja, kljubovanja in pogajanja za dominantne kulturne teme; poteka zato, ker prostor konkretizira osnovni in ponavljajoči se, pa čeprav neizprašani, ideološki in socialni okvir, ki strukturira življenjsko prakso. Prispevek Hilde Kuper »Jezik krajev in politika prostora« (*The Language of Sites in the Politics of Space*) opisuje ključna swazijska prizorišča, ki so izjemno pomembna pri opredeljevanju swazijske identitete nasproti kolonialni oblasti. Gary Wray McDonogh v članku »Mit, prostor in vrline. Bari, spol in spremembe v barcelonski kitajski četrti« (*Myth, Space and Virtue. Bars, Gender, and Change in Barcelona's Barrio Chino*) opisuje, kako se razhajajo mnenja prebivalcev in meščanskih elit o kitajski četrti v Barceloni. Izvleček z istoimenskim naslovom iz knjige *Black Corona. Race and the Politics of Place in an Urban Community* (1998) Stevena Gregoryja pa osvetljuje, kako ameriški urbani diskurz združuje koncepte rase, revščine in prostora, kar pa spodkopava aktivizem lokalne urbane skupnosti [243].

Razdelek Transnacionalni prostori (*Transnational Spaces*) se posveča globalnim, transnacionalnim in translokalnim prostorskim spremembam, ki jih povzroča ekonomija poznega kapitalizma. Globalna ekonomija, tokovi denarja in delovne sile ustvarjajo homogenizirane, deterritorializirane globalne prostore. Zaradi globalne ekonomije ljudje prehajajo meje in tako ustvarjajo nove, transnacionalne, prostore in teritorialne odnose. Elektronski mediji in migracije pa ustvarjajo nove translokalne prostore, ki niso povezani z izomorfizmom prostora in kulture. Kulturna globalizacija je vsekakor izziv za teritorialno definirane nacionalne države, na kar nas v prispevku »Suverenost brez teritorialnosti. Zapiski za postnacionalno geografijo« (*Sovereignty without Territoriality. Notes for a Postnational Geography*), kakor tudi nasploh v svojem opusu, opozarja Arjun Appadurai. Predlaga, da bi 'postnacionalna geografija' na novo oblikovala koncept državljanstva, ki bi dopuščal heterogene enote, sodelujoče v kulturnih praksah. Theodor C. Bestor v prispevku »Tržišča in kraj. Tokyo in globalna trgovina s tuni« (*Markets and Places. Tokyo and the Global Tuna Trade*) uporablja večprizoriščno etnografsko prakso in tako pokaže na globalne tokove trgovanja s tuni skozi porabniške verige, trgovska središča in tržišča. Akhil Gupta v žal zgolj prostorsko, ne pa tudi časovno aktualnem članku »Pesem neuvrčenega sveta« (*The Song of the Nonaligned World. Transnational Identities and the Reinscription of Space in Late Capitalism*) meni, da gibanje neuvrčenih tretjega sveta ustvarja nadnacionalno identiteto mnogo težje kakor Evropska skupnost, ki se zateka k skupni zgodovini in stičnim nacionalnim mejam, da bi zasnovala predstavi, zamišljeni (angl. *imagined*) transnacionalni občutek skupnosti [299].

Zadnja sekcija, Prostorske taktike (*Spatial Tactics*), govori o rabi prostora v strateške namene, kot sredstva za nadzor družbe, na drugi strani pa tudi kot sredstva za prikrivanje družbenih razmerij. Paul Rabinow se v prispevku *Ordonnance, Discipline, Regulation. Some Reflections on Urbanism* naslanja na Michela Foucaulta in pokaže na zvezo med prostorskimi

oblikami politične moči in razvojem estetskih teorij pri ustvarjanju modernega urbanizma. Urbanizem je bil odkrit konec 19. stoletja kot znanstvena disciplina, ki združuje prostorsko planiranje s političnim nadzorom [351]. Michael Herzfeld osvetljuje razpoke med snovnostjo arhitekture in predstavami konservatorskih služb na Kreti. Duhovit in jedrnat članek, *A Place in History. Social and Monumental Time in a Cretan Town*, govori o tem, kako se ljudje upirajo in spodbijajo državna prizadevanja za zaščito arhitekturnih spomenikov in s tem ščitijo svoja stanovanjska poslopja. Avtor primerja samovoljnost konservatorskih določil in praks ter vsakdanje taktike ljudi. Arhitekturne fasade se oddaljujejo od prvotnega pomena, rekonstituirajo zgodovino in tako ustvarjajo postmoderno hiperrealnost. Podobne poglede vključujeta v prispevek *After Authenticity at an American Heritage Site* Eric Gable in Richard Handler. Prizorišča dediščine sodijo med prostorske taktike, saj ustvarjajo iluzijo v skladu z ideološkimi cilji in zagovarjajo izbrano realnost. Drugačnim prizoriščem pa se v zadnjem prispevku zbornika »Rob in središče. Varovane skupnosti in jezik urbanega strahu« (*The Edge and the Center. Gated Communities and the Discourse of Urban Fear*), posveča urednica Setha M. Low. Težnje družbe srednjega razreda po varnosti in zaščiti, ki so med drugim udeležene v varovanih skupnostih (angl. *gated communities*), spreminjajo vzorec predmestnega stanovanjskega razvoja. V študiji o varovanih skupnostih v New Yorku in San Antoniu v Texasu je avtorica pokazala, kako diskurz strahu in nasilja legitimira stanovanjsko segregacijo.

Prispevki v zborniku, skupaj z uvodom, prinašajo pregled nad različnimi pogledi na prostor in raziskave prostora od 60. in 70. let 20. stoletja, kamor segajo znanstvena prizadevanja Edvarda T. Halla in Pirerra Bourdieuja, pa do sodobnih teorij o transnacionalnih prostorih in prostorskih taktikah, ki so vsaj delno vključene v glavnino prispevkov. Posamične prispevke v širše raziskovalno polje in razvoj problematike postavlja izčrpen uvod obeh urednic. Zbornik priporočam vsem raziskovalcem in raziskovalkam, ki se pri svojem delu srečujejo s prostorsko problematiko.

Špela Ledinek Lozej